

Complexnummer: 530847

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Bijenkorf met sculptuur

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

530848, 530849

Woonplaats

Rotterdam

Gemeente

Rotterdam

Provincie

Zuid-Holland

Locatie van het hoofdobject

Coolsingel 105, 3012 AG te Rotterdam

Complexomschrijving

Inleiding

COMPLEX "DE BIJENKORF" bestaande uit het WARENHUIS 'De Bijenkorf' met aangebouwde voormalige BIOSCOOP 'Cineac-NRC' en een vrijstaande SCULPTUUR. Het ensemble is gelegen aan de westzijde van de Coolsingel, de belangrijkste ader door de stad richting de rivier de Maas waaraan grote openbare gebouwen zijn gelegen. Het gebouw werd in de jaren 1955-1957 opgetrokken op basis van een ontwerp van de Hongaarse Amerikaan M. Breuer in samenwerking met de huisarchitect van het Bijenkorfconcern, ir. A. Elzas. Het verving het tijdens het bombardement op de stad van 14 mei 1940 gedeeltelijk verwoeste Bijenkorfgebouw van W.M.Dudok uit 1929, dat meer naar het zuidoosten was gesitueerd en om stedenbouwkundige redenen niet op die locatie in het nieuwe stadscentrum te handhaven bleek. De nieuwe Bijenkorf kreeg een centrale positie in de stad en moest een blikvanger worden in het moderne winkel- en zaken centrum dat na de oorlog werd gerealiseerd in het door het bombardement weggevaagde stadscentrum. Het imposante kunstwerk, in aanvulling op de architectuur van het warenhuis ontworpen door de Amerikaans-Russische kunstenaar Naum Gabo, is geplaatst in 1957. Het is tot stand gekomen als alternatief, in sculpturale vorm, voor de eisen uit het wederopbouwplan van C. van Traa (1946) voor de Coolsingel. Ter ritmering van de gevelwand was hier een dubbele rooilijn gewenst, in de vorm van vooruitgeschoven volumes aan de gebouwen. Een aanbouw was echter niet te verenigen met het functionele, doosvormige ontwerp en ook om economische redenen voor de opdrachtgever niet acceptabel. Resultaat was uiteindelijk een vrij op de straat gesitueerde abstracte sculptuur die in zijn ruimtelijke werking tegemoet kwam aan de gedachte die ten grondslag lag aan de eisen in het wederopbouwplan. Opdrachtgever was de N.V. Magazijn de Bijenkorf, waarbij de persoonlijke inbreng van de algemeen directeur G. van der Wal van belang is. De ontstaansgeschiedenis van het nieuwe warenhuis, maar ook de schenking aan de stad door de Bijenkorf

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van het herdenkingsmonument De Verwoeste stad (O. Zadkine) in 1951, drukt een bijzonder opdrachtgeverschap uit dat gekenmerkt wordt door een, bij het tijdsbeeld passend, cultureel en maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel en een sterke betrokkenheid bij de totstandkoming van het nieuwe Rotterdam.

Omschrijving

Het complex bestaat uit twee afzonderlijke onderdelen; een gesloten doosvormig WARENHUIS met aan de noordzijde hiervan een aangebouwde smalle vleugel met (vm. jaartal)BIOSCOOP en dienstruimten, en een op de straat voor het warenhuis geplaatste SCULPTUUR. Het geheel maakt onderdeel uit van de westelijke straatwand van de Coolasingel en ligt, in overeenstemming met de stedenbouwkundige structuur aan de Coolasingel in een bouwblok waarin het gebouw de zuidelijke helft inneemt en door zijn vorm en gevelbehandeling als een zelfstandig volume overkomt. Aan de zuidzijde sluit de doorgaande Van Oldenbarneveldtplaats het bouwblok af, aan de westzijde grenst een expeditiestraat (Hennekijnstraat) en aan de noordzijde bevindt zich belendende bebouwing aan de Aert van Nesstraat. De abstracte en in metaal in een open vorm uitgevoerde sculptuur staat op korte afstand van de zuidoostelijke hoek van het gebouw en maakt onderdeel uit van de openbare ruimte aan de Coolasingel. De expeditiestraat vormt de ontsluiting voor het expeditieverkeer naar en van de Bijenkorf en maakt onderdeel uit van een typerende structuur van expeditiestraten in de stad. Vanuit het venster in de zuidgevel van de lunchroom had het winkelend publiek een geregisseerd uitzicht over de Coolasingel richting de rivier en de oude locatie van het warenhuis. Zowel het warenhuis als het kunstwerk van Gabo zijn van oorsprong ook bij avond bedoeld als markerende elementen in het stadsbeeld en werden daartoe van lichtpunten voorzien.

Waardering

Het complex 'De Bijenkorf', bestaande uit het WARENHUIS met BIOSCOOP naar ontwerp van M. Breuer en A. Elzas en de SCULPTUUR van N. Gabo, vertegenwoordigt algemeen belang als mijlpaal in de architectuur, stedenbouw en beeldende kunst van de Wederopbouwperiode vanwege:

- de cultuurhistorische betekenis van het ensemble als symbool voor de wederopbouw, door de vooruitstrevende uitvoering en moderne uitdrukingskracht die in samenhang met de positie van de objecten in het nieuwe stadscentrum een vertrouwen in de toekomst uitdrukt. Ook in de direct aan de vormgeving verbonden associaties verwijst de sculptuur naar geloof in de techniek en wederopbouw van de (haven)stad;
- de architectuurhistorische, kunsthistorische en typologische betekenis door de uitzonderlijke architectonische kwaliteit in een moderne, functionalistische vormgeving van warenhuis en bioscoop en de vernieuwende winkeltypologie in samenhang met de uitzonderlijke kwaliteit van de moderne vormgeving van de -in aanvulling op de architectuur ontworpen- buitensculptuur;
- de internationale oriëntatie die uit de opdracht en het ontwerp spreekt en die kenmerkend is voor de periode;
- het aan het ensemble verbonden aspect van een bijzonder cultureel opdrachtgeverschap, waaruit de betrokkenheid van de opdrachtgever met de stad en het nieuwe stadsbeeld spreekt, en die kenmerkend is voor de tijdgeest van de naoorlogse jaren;
- de betekenis voor de kunstgeschiedenis omdat het ensemble een bijzondere uiting is van het voor de vroege wederopbouwperiode kenmerkende streven naar samenwerking tussen bouwkunst en beeldende kunst;
- de conceptuele en materiële en gaafheid van het ensemble, dat nog altijd dezelfde functie vervult;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- de stedenbouwkundige betekenis van het ensemble als beeldbepalend onderdeel van de bebouwing aan de Coolsingel en vanwege de bijzondere band met de geschiedenis van de wederopbouw bij het tot stand komen van het ontwerp.

Monumentnummer*: 530848

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	26 april 2010
Kadaster deel/nr	82977/118

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*					
Rotterdam	Rotterdam	Zuid-Holland					
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Coolsingel	105			3012 AG	Rotterdam		
Coolsingel	103			3012 AG	Rotterdam		
Van Oldenbarneveltplaats	7			3012 AH	Rotterdam		
Van Oldenbarneveltplaats	9			3012 AH	Rotterdam		
Hennekijnstraat	50			3012 EB	Rotterdam		
Hennekijnstraat	60			3012 EB	Rotterdam		
Aert van Neshof	12			3012 CS	Rotterdam		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel		
Rotterdam	AF				1584		

Omschrijving**

Inleiding\

WARENHUIS 'De Bijenkorf' met vm. BIOSCOOP 'Cineac-NRC' in 1955-1957 gebouwd naar ontwerp van M. Breuer in samenwerking met A. Elzas. Het warenhuis maakt onderdeel uit van het beschermde complex 'De Bijenkorf'. Voor advies over de interieurinrichting van de Bijenkorf werd de hierin gespecialiseerde Amerikaan D. Schwartzmann aangetrokken. De aan het Bauhaus opgeleide en later als leraar verbonden architect Breuer is met name na de Tweede Wereldoorlog invloedrijk en internationaal bekend geworden. Vanaf 1939 werkte de gevluchte Hongaar als architect en docent in Amerika. In Nederland ontwierp hij ook de Amerikaanse Ambassade in Den Haag en Van Leers Vatenfabrieken in Amstelveen. Elzas, beroemd geworden met zijn synagoge in functionalistische stijl aan de Lekstraat in Amsterdam (1937), was de vaste architect van het Bijenkorfconcern na de oorlog en verantwoordelijk voor filialen van de Hema. In het ontwerp voor De Bijenkorf zijn nieuwe, in Amerika gangbare inzichten herkenbaar in het toepassen van nagenoeg gesloten gevels. Het uitsluiten van buitenlucht en daglicht werd realiseerbaar door technische ontwikkelingen op het gebied van kunstverlichting en klimaatinstallaties. Dit is een belangrijk onderscheid met de voor de oorlog gangbare warenhuizen met grote lichthoven en rijkbeglaasde gevels. Naast maximale aandacht van de klant voor de koopwaar was de grotere hoeveelheid

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

wandoppervlak een groot voordeel. De in het ontwerp opgenomen bioscoop was aanvankelijk bedoeld voor vertoningen van het filmjournaal en later als filmtheater in gebruik. Bijenkorf en vm. Cineac waren intern met elkaar verbonden.

Aan de westzijde oorspronkelijk een voor toekomstige uitbreiding gereserveerd bouwvlak. Het hier gesitueerde en door Breuer ontworpen glazen expositiepaviljoen ('Bijkorama') is in 1994 geamoveerd. De betonnen afrit met gebogen wanden en het onder het maaiveld gelegen expeditiecentrum zijn in 2009 gesloopt, evenals het hier aanwezige metalen draaiplateau voor het keren van expeditieauto's.

Omschrijving

Het WARENHUIS bestaat uit een rechthoekige bovenbouw met nagenoeg blinde gevels waarachter vier bouwlagen schuilgaan op een begane grond en kelder. Door de transparante behandeling van de plint van het gebouw, die ook nog iets terugligt, is het doosvormige volume visueel losgehouden van het maaiveld. De vm. Cineac BIOSCOOP is ondergebracht in een smal tussenlid aan de noordzijde dat lager is en teruggedrooid. Het gebouw heeft een beperkt gebleven aantal veelhoekige kolommen met een holle stalen kern, ten gunste van een flexibele en efficiënte indeling van de verkoopverdiepingen. In de constructie van de buitengevels bepalen rechthoekige kolommen het ritme. De drie vrijliggende gevels van de bovenbouw zijn bekleed met platen travertijn voorzien van een frijnslag in afwisselende richting voor een levendig oppervlak. Aan de oost- en westzijde zijn deze platen zeshoekig en vormen ze een, op de naam van het warenhuis zinspelend honingraatmotief. Aan de zuidgevel en de zichtbare delen van de noordgevel rechthoekige platen. De gevelvlakken zijn geperforeerd met smalle spleetvensters die afgezien van een functioneel nut vooral een decoratief effect hebben. Aan de binnenzijde zijn de ramen met lichtarmaturen uitgerust. Twee horizontale vensterstroken onder de dakrand zorgen voor de daglichttoetreding in kantoren en ateliers op de vierde verdieping. Twee grote rechthoekige vensters markeren op de 2e verdieping de locatie van de lunchroom. In contrast met de lichte natuurstenen omhulling van de gevels is donker Portugees graniet toegepast als bekleding van kolommen, wanden en vloeren in de plint en in de grote gevelopeningen. De begane grond bestaat uit doorlopende etalages met glaspuien, die iets zijn teruggezet achter de gevelkolommen. Ze worden afgewisseld met entreepartijen met glazen entreedeuuren (vervangen) voorzien van kenmerkende houten handvaten. De aan de expeditiestraat gelegen westgevel kent een vergelijkbare indeling met een meer gesloten invulling. Tegen de oost- en zuidgevel is een naamgevende belettering aangebracht. De voorgevel van de Cineac is uitgevoerd in donkere baksteen en voorzien van een hoge glaspuiter plaatse van de begane grond en eerste verdieping. Door de pui steekt boven de entreedeuuren een opvallende, naar buiten uitkragende stalen draagconstructie voor aankondigingen. De bovenste verdieping van het warenhuis heeft drie rechthoekige patio's voor optimale daglichttoetreding in de personeelsruimten. Ook de noordgevel is ter plaatse van de dienstruimten die zich achter de Cineac bevinden, om die reden uitgevoerd als glasgevel. Nabij de gevelhoeken zijn op het platte dak series vlaggenmasten geplaatst.

Het interieur van het warenhuis bestaat uit boven elkaar gelegen verdiepingen met ongedeelde verkoopruimtes, waarin de op ruime afstand van elkaar geplaatste kolommen en het nagenoeg ontbreken van daglicht kenmerkend zijn. In het interieur werd oorspronkelijk bij het flexibele karakter passend, laag winkelmeubilair toegepast. De oorspronkelijke, open plafonduafwerking met een houten balkenraster is nog deels aanwezig. De hoofdonthluiting van de verkoopruimtes in de vorm van een roltrappenpartij (trappen vernieuwd) ligt centraal in het gebouw. Aan de zuidflank een met natuursteen afgewerkt trappenhuis en aan de overzijde een liftenpartij met een front in hetzelfde materiaal. Het warenhuis kent naast het voor winkelend publiek bestemde gedeelte een afzonderlijk dienstcircuit met eigen entrees en diensttrappenhuisen die in verbinding staan met de kantoorverdieping. Deze verdieping heeft een heldere indeling met niet dragende wanden ontsloten door een rondom lopende gang, en is in een eenduidige, zakelijke vormgeving afgewerkt, waarvan diverse elementen, zoals wandbetegeling en travertijn vloerbedekking, behouden zijn gebleven. De

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vm. Cineac is uitgerust met een zaal voor 600 toeschouwers.

Waardering

Het WARENHUIS met vm. BIOSCOOP, naar ontwerp van M. Breuer i.s.m. A. Elzas uit 1955-1957, onderdeel van het complex 'De Bijenkorf', vertegenwoordigt algemeen belang als mijlpaal in de architectuur van de Wederopbouwperiode vanwege:

- de cultuurhistorische betekenis, als onderdeel van het complex, als symbool voor de wederopbouw;
- de cultuurhistorische waarden als bijzondere uiting van het economische herstel van na de oorlog en de ontwikkeling van de consumptiemaatschappij, waarbij ook het fenomeen van internationale oriëntatie bij de opdrachtverstrekking en in de totstandkoming van het ontwerp een rol speelt;
- de architectuurhistorische en typologische betekenis wegens de vernieuwende winkeltypologie, als meest vooruitstrevende warehouse in die tijd en als excellent voorbeeld van naoorlogse modernistische architectuur toegepast voor een commerciële functie;
- de -ondanks een grootschalig programma en eenvoudige hoofdvorm- hoogwaardige esthetische kwaliteit van het ontwerp, waarin het rijke materiaalgebruik en verfijnde compositie van bouwelementen op basis van een moderne, functionalistische vormgeving kenmerkend zijn;
- als onderdeel van het (Nederlandse) oeuvre van de toonaangevende en internationaal georiënteerde architect M. Breuer, die als een van de weinige internationale architecten in deze periode een aantal belangrijke gebouwen in Nederland heeft ontworpen;
- de conceptuele en materiële en gaafheid van het gebouw, dat nog altijd dezelfde functie vervult;
- de ensemblewaarden met het in aanvulling op het gebouw ontworpen buitenkunstwerk;
- de stedenbouwkundige betekenis, omdat de architectuur van het warehouse exemplarisch is voor het op modernistische leest geschoeide wederopbouwplan voor de stad en vanwege de beeldbepalende positie aan de Coolsingel.

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Winkel (G)

Functie

Winkel (G2)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 530849

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	26 april 2010
Kadaster deel/nr	82977/120

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Rotterdam	Rotterdam	Zuid-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Rotterdam	voor de Oostgevel van de Bijenkorf

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Rotterdam	AF	1480	A1	
Rotterdam	AF	1480	A2	

Omschrijving**

Inleiding

Voor het warehouse De Bijenkorf gesitueerde grote SCULPTUUR zonder titel, ter identificering in de literatuur aangeduid als 'Bijenkorf Construction' en in de loop der jaren voorzien van vele bijnamen waaronder 'De gestileerde bloem' en 'Het Ding', onderdeel van het complex De Bijenkorf. Het beeld werd vervaardigd in 1956-1957 op basis van een tekening en modellen van de uit Rusland afkomstige Amerikaanse kunstenaar Naum Gabo in de constructiewerkplaatsen en machinefabriek 'Hollandia' in Krimpen aan den IJssel, waarbij technisch advies werd ingewonnen bij TNO in Delft. Het kunstwerk werd onthuld op 21 mei 1957. Het gaat om het grootste moderne kunstwerk in de openbare ruimte in die tijd, dat behalve de ongebruikelijke omvang ook vanwege de vooruitstrevende vormgeving, op basis van door Gabo en anderen ontwikkelde constructivistische principes, opzien baarde. Het fungeert als aanvulling op de architectuur van het warehouse en, door kunstverlichting ook na zonsondergang, als markerend element in het stadsbeeld. Het beeld is in 1960-61 gerestaureerd.

Omschrijving

De SCULPTUUR is opgesteld aan de Coolsingel voor de zuidoostelijke gevelhoek van het warehouse. Het beeld meet ruim 26 meter en staat op een bijbehorende, tweedelige en met natuursteen beklede sokkel. De totale hoogte van het object komt ongeveer overeen met de gevelhoogte van het achtergelegen warehouse. Het kunstwerk staat los van het gebouw maar is in aanvulling op de architectuur ontworpen waarbij de open, organische vormen van de sculptuur contrasteren met de in hoge mate gesloten natuursteen gevel op de achtergrond. De achtergrond van het beeld wordt, afhankelijk van het standpunt van de beschouwer, ook gevormd door het straatbeeld en de lucht. De constructie is opgebouwd uit metaal; uit stalen ribben die voorzien zijn van een laag brons en uit zwart

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

koperdraad. Het beeld bestaat uit een open, afhankelijk van de bewegelijkheid van de beschouwer dynamische ruimtelijke constructie van twee lineaire hoofdvormen; een inwendige zwartgekleurde structuur en een bronskleurige grotere uitwendige langgerekte vorm. De sokkel is uitgevoerd in beton bekleed met een glanzend gepolijst zwart Zweeds graniet (gabbro). Het beeld kan, zoals oorspronkelijk bedoeld, van onderaf worden verlicht door middel van armaturen die in de sokkel zijn verwerkt.

Waardering

De SCULPTUUR naar ontwerp van N.Gabo, ontwikkeld en gemaakt tussen 1954-1957, onderdeel van het complex 'De Bijenkorf', vertegenwoordigt algemeen belang als mijlpaal in de beeldende kunst van de Wederopbouwperiode vanwege:

- de cultuurhistorische betekenis als symbool voor de wederopbouw en de overwinning op de vernietiging. Het beeld wordt beschouwd als visuele metafoor van wedergeboorte en het geloof in de techniek, door de direct aan de vormgeving verbonden associaties. In de context van Rotterdam kunnen deze betekenissen worden verbonden met de opbouw van de havenstad;
- de kunsthistorische betekenis, omdat het beeld van groot belang is voor de ontwikkeling van de moderne beeldhouwkunst in de openbare ruimte, vanwege de moderne vormgeving en voor de tijd vooruitstrevende materiaalkeuze en de sterke technische component van het beeld;
- de betekenis als grootste moderne sculptuur in de openbare ruimte in die tijd;
- het grote belang als hoogtepunt in het oeuvre van de internationaal erkende kunstenaar;
- de betekenis voor de kunstgeschiedenis omdat het beeld in samenhang met de architectuur een uiting is van het voor de vroege wederopbouwperiode kenmerkende streven naar samenwerking tussen bouwkunst en beeldende kunst;
- de gezamenlijke ontstaansgeschiedenis van de sculptuur en het warenhuis De Bijenkorf en de ruimtelijke en formele samenhang tussen beeld en architectuur waardoor sprake is van een onlosmakelijk geheel en hoge ensemblewaarden;
- de conceptuele en materiële gaafheid van het beeld.

Hoofdcategorie

Voorwerpen op pleinen en dergelijke

Subcategorie

Straatmeubilair

Functie

Kunstwerk

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument